

نگرش سازمان جهانی تجارت به ترتیبات تجاری منطقه‌ای

مسعود کمالی اردکانی

(فوق لسانس مدیریت بازرگانی، دفتر نمایندگی نام‌الانتخاب تجاری ایران)

برای تأمین صلح پایدار در اروپای متحد به وجود آورده بود. به وجود آمدن کمیسیون اقتصادی اروپا در سال ۱۹۴۷ یکی از دستاوردهای ادغام اقتصادی و سیاسی اروپا محسوب می‌شود. این کمیسیون یکی از اولین تجربه‌ها در ایجاد سازمان‌های منطقه‌ای است.

تشکیل جامعه اقتصادی اروپا در دهه ۶۰ منجر به رونق و تمایل کشورهای در حال توسعه به منطقه‌گرایی شد. انگیزه اصلی نیز عمدتاً این بود که راهبرد صنعتی شدن از طریق جایگزینی واردات در یک مقیاس بزرگ‌تر اقتصادی پیاده شود.

موافقتنامه‌های یکپارچگی منطقه‌ای در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ عموماً بسیار حمایت‌گرایانه و دخالت‌گرا بودند و عمدتاً با شکست مواجه می‌شدند (موج اول منطقه‌گرایی). تا اواسط دهه ۱۹۷۰ سیاست‌های اقتصادی اغلب کشورهای مبتنی بر سیاست‌های حمایتی، وضع تعرفه‌های سنگین برای واردات و سیاست‌های جایگزینی واردات بود. از اواخر دهه ۱۹۷۰ سیاست‌های اقتصادی و تجاری برون‌گرایانه در دستور کار سیاست‌گذاران اقتصادی قرار گرفت و از اواسط دهه ۱۹۸۰ ترتیبات تجاری منطقه‌ای مهمی به وجود آمدند که نه همانند بازار مشترک اروپا (بعداً اتحادیه اروپا) ناشی از سیاست درون‌گرایانه اقتصادی، بلکه به دلیل اتخاذ سیاست‌های مبتنی بر بازار آزاد و ارتقا و توسعه صادرات بود. علاوه بر این، به طول انجامیدن دور اروگوئه کشورهای را که خواهان تحقق آزادسازی تجارت بودند بر آن داشت تا به ترتیبات منطقه‌ای به عنوان راه حلی برای غلبه بر دشواری‌های اقتصاد و تجارت خارجی روی آورند زیرا که آزادسازی از طریق ادغام منطقه‌ای آسان‌تر و قابل‌دسترس‌تر از آزادسازی در سطح جهان است.

به این ترتیب در دهه ۱۹۸۰ تغییر نگرشی در خصوص تجارت بین‌الملل و رقابت بوجود آمد (موج دوم منطقه‌گرایی). آزادسازی یکجانبه و در تکمیل آن موج جدیدی از موافقتنامه‌های یکپارچگی منطقه‌ای ایجاد شد. اتحادیه اروپا نقش اساسی در جراحی مجدد این موافقتنامه‌ها از طریق آغاز مذاکره با کشورهای اروپای شرقی و مرکزی و کشورهای جنوب مدیترانه و افزایش اعضاء برای تشکیل منطقه تجارت آزاد داشت. در آمریکا، منطقه تجارت آزاد بین ایالات متحده و کانادا (۱۹۸۸) با ورود مکزیک در سال ۱۹۹۴ به منطقه تجارت آزاد آمریکای شمالی (نفتا) تبدیل شد. مرکوسور در ۱۹۹۱ تشکیل شد و تلاش‌هایی برای ایجاد یک منطقه تجارت آزاد قاره آمریکا انجام گرفت. در آسیا، جامعه ملل جنوب شرق آسیا موسوم به آسه

این مقاله ضمن مروری بر مفهوم منطقه‌گرایی، و آثار مثبت و منفی آن، تصویری از همکاری‌های منطقه‌ای ارائه می‌کند و در نهایت جایگاه اتحادها و همکاری‌های منطقه‌ای را در چارچوب قوانین و مقررات سازمان تجارت جهانی بررسی می‌کند.

تاریخچه

موافقتنامه‌های یکپارچگی منطقه‌ای در اشکال مختلف آن صدها سال است که وجود داشته است. در سال ۱۶۶۴ پیشنهادی برای تشکیل یک اتحادیه گمرکی بین استان‌های کشور فرانسه ارائه شد. کشور اطریش موافقتنامه ایجاد یک منطقه تجارت آزاد با ۵ کشور همسایه خود در قرن ۱۸ و ۱۹ میلادی امضا کرد. اتحادیه‌های گمرکی در کشورهایی مثل آلمان یا ایتالیا، مقدمه‌ای برای تشکیل یک دولت بودند. اگر چه اهداف ملت‌سازی از نظر تاریخی عمده‌ترین انگیزه یکپارچگی بوده است، با این حال رابطه قوی بین موافقتنامه‌های یکپارچگی منطقه‌ای و شم‌گریزی مرکزیت‌گرایانه‌ها که بدنبال دسترسی به بازارها بوده‌اند وجود دارد.

توجه به منطقه‌گرایی به نوعی حالت ادواری داشته است به طوری که دو موج منطقه‌گرایی پس از جنگ جهانی دوم شناخته شده است. دهه ۱۹۳۰ شاهد فروپاشی نظام تجارت جهانی بود چرا که دولت‌ها با رکود جهانی دست و پنجه نرم می‌کردند. راه حلی که برای مواجهه با حمایت‌گرایی یکجانبه به نظر رسید، برنامه‌ها و طرح‌های ترجیحی منطقه‌ای و بلوک‌های پولی بود. پس از جنگ جهانی دوم تجارت بین‌الملل چالش‌ها و تحولات چشمگیری را پشت سر گذاشت. سر برآوردن آمریکا به عنوان یک قدرت اقتصادی، دسترسی این کشور را به بازار سایر کشورها ضروری می‌ساخت و از طرف دیگر، شرایط اروپا بعد از جنگ، نظام جدید تجاری را طلب می‌کرد. از این رو تماس‌ها و رفت و آمدهای زیادی به منظور بازسازی تجارت، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در این زمینه بین آمریکا و اروپا (انگلستان) صورت گرفت. حاصل این گفتگوهای سیاسی - اقتصادی به تأسیس بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه (بانک جهانی) و صندوق بین‌المللی پول و نیز امضای موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) در سال ۱۹۴۷ انجامید. مذاکرات ادواری گات تلاش عملی دولت‌ها برای نوعی آزادسازی تجاری محسوب می‌شود. همزمان با این تلاش‌ها، در اروپا کوشش برای بازسازی و وحدت اروپا ادامه داشت. تجربه تلخ جنگ انگیزه قوی را در اروپا

آن همکاری‌های ۲۵ ساله سیاسی خود را در سال ۱۹۹۲ با ایجاد یک منطقه تجارت آزاد گسترش داد. در آفریقا اقدامات خوبی نظیر ایجاد بازار مشترک جنوب و شرق آفریقا (COMESA) که شمالی‌ترین نقطه آفریقا را نیز شامل می‌شود و همچنین جامعه توسعه جنوب آفریقا (SADC) انجام شد. در سال ۱۹۸۸ اعضای اتحادیه عرب با تجدید نظر در تلاش‌های خود در زمینه یکپارچگی، موافقتنامه تجارت آزاد کشورهای عربی را بوجود آوردند که مقرر شد طی یک دوره ده ساله به اجرا درآید. همه این عوامل، جریان‌های منطقه‌گرایی در دهه ۱۹۹۰ را شکل داد به طوری که روند غالب این دهه را می‌توان منطقه‌گرایی دانست. بر اساس گزارش سازمان تجارت جهانی، روند منطقه‌گرایی بعد از پایان جنگ سرد شدت بیشتری پیدا کرد. اما این منطقه‌گرایی با منطقه‌گرایی بعد از جنگ جهانی دوم تفاوت اصولی دارد به طوری که کشورهای سعی می‌کنند در قالب سازمان‌های منطقه‌ای و جهانی خود را تعریف کنند. جریان‌های ادغام اقتصادی جهانی به گونه‌ای است که کشورهای احساس می‌کنند برای ورود به اقتصاد جهانی، ورود به پیمان‌های منطقه‌ای می‌تواند تسهیل‌کننده باشد. بدین ترتیب منطقه‌گرایی هم‌اکنون یکی از شاخص‌های کلیدی اقتصاد جهانی است که سیطره خود را بر سیاست‌های اقتصادی در سطح ملی تحمیل کرده است.

مفهوم منطقه‌گرایی

منطقه‌گرایی در واژه‌نامه «اصطلاحات سیاست تجاری» به معنی مجموعه اقداماتی است که گاهی از طریق ایجاد منطقه تجارت آزاد یا اتحادیه گمرکی بین دولت‌ها، به منظور آزادسازی یا تسهیل تجارت در سطح منطقه صورت می‌گیرد. اما موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای در نگاه سازمان تجارت جهانی، مفهوم عام‌تر و از سو دیگر خاص‌تر از منطقه‌گرایی دارد. در مفهوم عام‌تر، این موافقتنامه‌ها ممکن است بین دو کشور که لزوماً در یک منطقه جغرافیایی نباشند منعقد شود و در مفهوم خاص‌تر، مقررات ماده ۲۴ گات ۱۹۹۴ و ماده ۵ موافقتنامه عمومی تجارت خدمات به طور ویژه شرایطی برای آزادسازی تجاری ترجیحی در موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای مقرر می‌دارد.

حیطه موضوع

سطح و عمق رفتارهای ترجیحی در موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای متفاوت است. به طوری که ممکن است یک موافقتنامه شامل صرفاً چند کالا یا بخش باشد. بسیاری از موافقتنامه‌های نسل جدید بغیر از آزادسازی سنتی تعرفه‌ای، به حوزه‌های جدیدی که در سازمان تجارت جهانی به آن پرداخته شده است مثل استانداردها، خدمات و مالکیت فکری نیز پرداخته است. برخی از آن‌ها نیز پارا از مقررات سازمان تجارت جهانی فراتر گذاشته و شامل موضوعاتی هستند که یا از قواعد این سازمان خارج هستند و یا به طور کامل در مذاکرات چند جانبه در مورد آن‌ها بحث نشده است. موضوعاتی نظیر خریدهای دولتی، سرمایه‌گذاری و یا سیاست رقابتی از این دست می‌باشند.

این موافقتنامه‌ها بسته به نوع آن از ویژگی‌های متفاوتی برخوردارند اما تمام آن‌ها در زمینه کاهش تعرفه‌های تجاری بین اعضا و در نتیجه وجود

نوعی تبعیض در تجارت با کشورهای غیر عضو مشترک می‌باشند. این موافقتنامه‌ها همچنین با توجه به درجه یکپارچگی آن اشکال مختلفی دارند. در ساده‌ترین شکل آن صرفاً تعرفه‌های تجاری کالاهای متبادله بین اعضا برداشته می‌شود. برخی دیگر فراتر رفته و موانع غیر تعرفه‌ای را نیز کاهش داده و حذف می‌کنند و تعداد اندکی نیز تجارت خدمات و سرمایه‌گذاری را آزادسازی می‌کنند و در پیشرفته‌ترین حالت آن، این موافقتنامه‌ها به موضوعاتی چون مقررات اقتصادی و همکاری‌های سیاسی می‌پردازند و گاهی به سوی تشکیل یک ملت می‌باشند.

چرا کشورها موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای منعقد می‌کنند؟

کشورها به دلایل مختلف اقتصادی و سیاسی اقدام به انعقاد این موافقتنامه‌ها می‌نمایند. از لحاظ اقتصادی تمایل به رشد اقتصادی مهمترین عامل گرایش به این ترتیبات است که اغلب با رفع موانع تجاری بین شرکا در چارچوب این موافقتنامه‌ها و توسعه بازار داخلی و ایجاد صرفه‌های ناشی از مقیاس از طریق تولید انبوه، تخصص‌گرایی در سطح منطقه و جذب سرمایه‌گذاری از طریق ایجاد بازار منطقه‌ای حاصل می‌گردد. رقابت بین شرکاء عامل محرکی برای تولیدکنندگان داخلی جهت تولید کاراتر محصولات است و نیروی بازار انحصاری را خنثی می‌کند. شرکای تجاری در چارچوب این موافقتنامه‌ها می‌توانند در مقایسه با وضعیت چند جانبه، آزادسازی سریعتر، گسترده‌تر و عمیق‌تری را بین اعضای خود ایجاد کنند.

از لحاظ سیاسی نیز مطالعات نشان داده است کشورهایی که با یکدیگر تجارت بیشتری دارند احتمال وقوع جنگ بین آن‌ها کمتر است. اقتصادهای در حال گذار بایستی از عضویت در گروه‌های منطقه‌ای برای تثبیت اصلاحات اقتصادی داخلی استفاده کرده و ثبات سیاسی ایجاد نمایند. برخی از این موافقتنامه‌ها تعهد و پایبندی به دموکراسی را از شروط عضویت خود قرار داده‌اند.

کشورهای کوچکتر با الحاق به گروه‌های منطقه‌ای می‌توانند قدرت چانه‌زنی خود را هم در سطح منطقه‌ای و هم چند جانبه افزایش دهند. همچنین کشورها سعی می‌کنند اهدافی را که قادر نیستند در سطوح چند جانبه پیش ببرند در سطح منطقه‌ای به کرسی بنشانند. ذیلاً مهمترین عوامل تداوم و گسترش منطقه‌گرایی بیان می‌شود.

* **افول برنامه ریزی متمرکز:** فروپاشی هژمونی شوروی سابق، به کشورهای اروپایی شرقی و دریای بالتیک این امکان را داد که دموکراسی و نظام اقتصاد بازار را تجربه کنند و ایجاد موافقتنامه‌های یکپارچگی منطقه‌ای با کشورهای اروپای غربی دستاویزی برای پیشرفت و ابزاری برای گذر از اقتصاد متمرکز به اقتصاد بازار در این کشورها بود.

* **تغییر نگرش ایالات متحده نسبت به منطقه‌گرایی:** ایالات متحده در دهه ۱۹۸۰ از مخالفت با منطقه‌گرایی دست کشید و به تشویق آن پرداخت چرا که تا حدودی از کندی فرآیند چند جانبه مذاکرات ادواری گات ناامید شده بود. پایان جنگ سرد نیز اهمیت داشت چرا که باعث کاهش تمایل ایالات

متحد به پذیرش آزادسازی ترجیحی در سایر نقاط دنیا شد و این در حالی بود که این راه را برای بهبود دسترسی به بازارهای عمده خودش تشویق نمی کرد.

*** اثر دومینو:** با ایجاد بلوک های تجاری از سوی شرکای عمده تجاری، فشار بر اعضا خارج بلوک ها برای دنباله روی از این روند افزایش می یافت چرا که هزینه خارج ماندن از این مجموعه زیاد شده بود. به این حالت، منطقه گرای دومینو می گویند.

*** جهانی شدن:** بین المللی شدن فزاینده بازارها، بنگاه ها و از طریق آن ها دولت ها را مجبور می کند تا به دنبال کارایی بیشتر از طریق دسترسی به بازارهای بزرگ تر و همچنین فن آوری ها و سرمایه گذاری های خارجی باشند. این امر بخش خصوصی را به سمت فشار برای کاهش هزینه های ناشی از مقررات تجاری سوق می دهد. همکاری دولت های همفکر در موافقت نامه های یکپارچگی منطقه ای دستیابی به این نتایج را آسان تر می کرد.

*** ایجاد اعتماد:** برخی دولت ها این گونه موافقتنامه ها را به عنوان سازو کاری برای جلوگیری از تغییر در سیاستگذاری چه در حوزه اقتصادی و چه غیر اقتصادی (به عنوان مثال دموکراسی) قلمداد می کردند و این گونه تعهدات عامل ترغیب و جلب اعتماد سرمایه گذاران داخلی و خارجی به سرمایه گذاری می دانند.

*** سیاست:** موافقتنامه های یکپارچگی منطقه ای، اغلب مبتنی بر ملاحظات سیاست خارجی و امنیت می باشد. در حقیقت این ملاحظات بر هر گونه هزینه اقتصادی که بهای نیل به اهداف غیر اقتصادی باشد تفوق دارد. برخی مسائل و موضوعات ممکن است صرفاً مبتلا به بخش محدودی از کشورها (اغلب کشورهای همسایه) باشد و بنابر این در چارچوب منطقه ای بهتر از چارچوب چند جانبه قابل حل است. شاید روشن ترین مثال برای توضیح این وضعیت - در صورتی که تمایل دستیابی به یکپارچگی سیاسی وجود داشته باشد - تشکیل یک هویت بزرگ تر سیاسی باشد. اتحادیه اروپا و یا Zollverein آلمان نمونه بارز آن است.

منافع و مضار عضویت در موافقتنامه های تجارت منطقه ای

عمده ترین منافع عضویت در این ترتیبات این است که بدلیل واردات ارزانتر کالا در مقایسه با کالای تولید داخلی منافع مصرف کننده حفظ می گردد، و از طرفی باعث جذب سرمایه های خارجی و فن آوری می گردد. رابطه مبادله در مجموع برای یک گروه منطقه ای افزایش می یابد و در این گروه ها به عنوان یک مجمع منطقه ای، حوزه های جدیدی مانند رقابت و سرمایه گذاری مورد آزمون قرار می گیرد.

عمده ترین مضار انعقاد این موافقتنامه ها عبارت است از:

- کاهش درآمد تعرفه ای

- اختصاص منابع برای مذاکره و اجرای موافقتنامه های تجارت منطقه ای

- انحراف تجاری (در صورتی که کاهش و حذف موانع تعرفه ای منجر به واردات گرانتر نسبت به کشورهای خارج از موافقتنامه گردد)

- بوجود آمدن قواعد پیچیده مبدأ (بخصوص در زمینه مناطق تجارت

آزاد) که بار اضافی بر دوش کارکنان گمرک ایجاد می کند. در صورتیکه یک کشور در چند موافقتنامه تجارت منطقه ای با چند کشور مشترک عضو باشد مشکلات فنی در حذف تدریجی و کاهش تعرفه ها ایجاد خواهد شد.

آیا منطقه گرایی و موافقتنامه های تجارت منطقه ای تهدیدی برای نظام تجاری چند جانبه محسوب می شوند؟

اگر چه موافقتنامه های منطقه ای قادرند فرآیند اصلاحات اقتصادی داخلی را پایدارتر کنند ولی آزادسازی در قالب موافقتنامه های منطقه ای در اولویت بعدی نسبت به آزادسازی چند جانبه قرار می گیرد. این موافقتنامه ها اقتصاد را به طور کامل در معرض رقابت بین المللی قرار نمی دهد بلکه صرفاً در معرض رقابت با همسایگان و کشورهای شریک که لزوماً ممکن است عرضه کنندگان کارایی نباشند قرار می دهد. بعلاوه، اگر چه مقررات سازمان تجارت جهانی خواستار آن است که سطح کلی حمایت افزایش نیابد اما ایجاد این موافقتنامه ها اغلب رویه های اداری شامل قواعد مبدأ بوجود می آورد که ممکن است در مقابل غیر اعضاء تبعیض ایجاد کند و همچنین دشواری های جدیدی برای اعضای خود ایجاد نماید. مقررات سازمان تجارت جهانی در خصوص موافقتنامه های تجارت منطقه ای بدنبال تضمین این موضوع است که حقوق طرف های ثالث مورد مصالحه قرار نگیرد.

انواع همکاری های اقتصادی و تجاری منطقه ای

ایجاد همکاری های اقتصادی منجر به ارتباط چند جانبه بین دو یا چند کشور می شود و به احتمال زیاد با افزایش همکاری های اقتصادی، ظرفیت تولید و کارائی اعضاء بیشتر خواهد شد. درجه و مراحل همکاری متقابل، انواع مختلف آن را بوجود می آورد. ممکن است همکاری های اقتصادی بین کشورها در مراحل مختلف صورت گیرد که نشان دهنده درجه همکاری اقتصادی بین اعضاء است.

اشکال همکاری را می توان دو شکل عمده تقسیم کرد.

الف - همکاری هایی که منجر به آزادی حرکت کالا و خدمات عوامل تولید بین کشورهای عضو بشود.

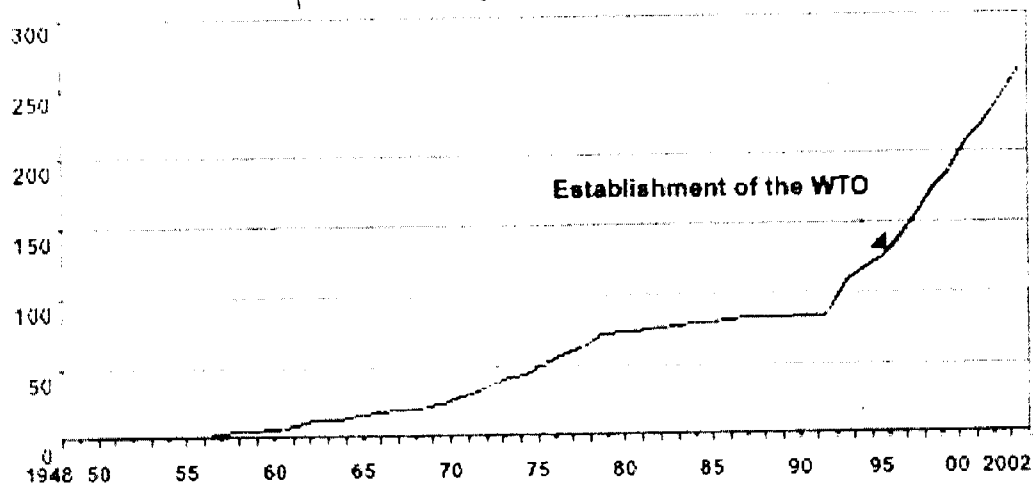
ب- همکاری هایی که علاوه بر آزادی تجارت و عوامل تولید، همکاری در زمینه های سیاست پولی و مالی را نیز بوجود آورد.

انواع همکاری های تجاری و اقتصادی را می توان بشرح زیر توصیف کرد.

*** منطقه تجارت آزاد (Free Trade Area) - منطقه تجارت آزاد اساساً متضمن حذف کامل موانع تجاری تعرفه ای و غیر تعرفه ای بین کشورهای عضو می باشد. این در حالی است که هرگونه موانع تجاری اعضا با کشورهای ثالث محفوظ خواهد بود. بعضی از موافقتنامه ها مناطق تجارت آزاد اخیراً حاوی مفادی است که شامل آزاد سازی قوانین سرمایه گذاری، تجارت خدمات، خریدهای دولتی و هرگونه اقدام برای نیل به سوی یکپارچگی اقتصادی بیشتر می شود.**

*** اتحادیه گمرکی (Customs Union) - اتحادیه گمرکی منطقه**

نمودار (۱): موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای که طی سالهای ۲۰۰۴-۱۹۴۸ به گات و سپس سازمان جهانی تجارت اعلام شده‌است.

Source: WTO Secretariat

حدود ۳۰ موافقتنامه بین سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ امضا شده‌اند و در انتظار اجرایی شدن هستند و حدود ۶۰ موافقتنامه در فرآیند مذاکره و یا پیشنهاد هستند. در حال حاضر از میان ۱۶۳ موافقتنامه لازم‌الاجرا در جهان ۲۸ اتحادیه منطقه‌ای در جهان فعالیت می‌کنند که در مجموع بیش از ۲۰۰ کشور در آن‌ها عضو هستند. در بین این ۲۸ اتحادیه در اروپا، (۳) اتحادیه در آمریکا، (۴) اتحادیه در آفریقا، (۵) اتحادیه در آسیا، (۶) موافقتنامه در اقیانوسیه (۷) و بقیه بین کشورهای مختلف در حال توسعه به صورت بین‌قاره‌ای منعقد شده‌اند (۸) از میان ۱۲۵ مورد موافقتنامه منطقه‌ای که در زمان گات تشکیل شده بود حدود ۶۰ مورد در حال حاضر لازم‌الاجراست. این امر بیانگر تکامل تدریجی این موافقتنامه‌ها در گذر زمان است به طوری که برخی از آن‌ها جایگزین موافقتنامه‌های جدیدتر با حیطه وظایف گسترده‌تر شده‌اند و یا اینکه در گروه‌بندی قوی‌تری ادغام شده‌اند. نمودار (۱) تعداد موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای که طی سال‌های ۲۰۰۵-۱۹۴۸ به گات و سپس سازمان تجارت جهانی اعلام شده‌است، نشان می‌دهد.

شایع‌ترین موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای

آمار نشان می‌دهد که شایع‌ترین نوع موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای را موافقتنامه‌های تجارت آزاد (۹) تشکیل می‌دهند. این نوع موافقتنامه‌ها حدود ۸۰ درصد (۱۳۰ مورد) کل موافقتنامه‌ها را شامل می‌شود (نمودار شماره ۲). موافقتنامه‌های آزادسازی محدود (۱۰) و همچنین اتحادیه‌های گمرکی (۱۱) به ترتیب ۱۳ درصد و ۷ درصد (۲۱ و ۱۲ مورد) موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای را تشکیل می‌دهند. ۲۱ مورد از این موافقتنامه‌ها مشتمل بر تعهداتی در زمینه تجارت خدمات علاوه بر تعهدات تعرفه‌ای کالا هستند. روند انعقاد موافقتنامه‌های تجارت آزاد که از درجه یکپارچگی کمتری برخوردارند و سریعتر به نتیجه می‌رسند طی سال‌های اخیر شدت زیادی پیدا کرده‌است. در یک موافقتنامه منطقه تجارت آزاد هر یک از طرفین

تجارت آزادی است که تعرفه‌های خارجی مشترک را در برابر کشورهای ثالث اتخاذ می‌کند.

* **بازار مشترک (Common Market)** - بازار مشترک، اتحادیه گمرکی است که حرکت آزادانه عوامل در سطح منطقه را مجاز می‌داند.

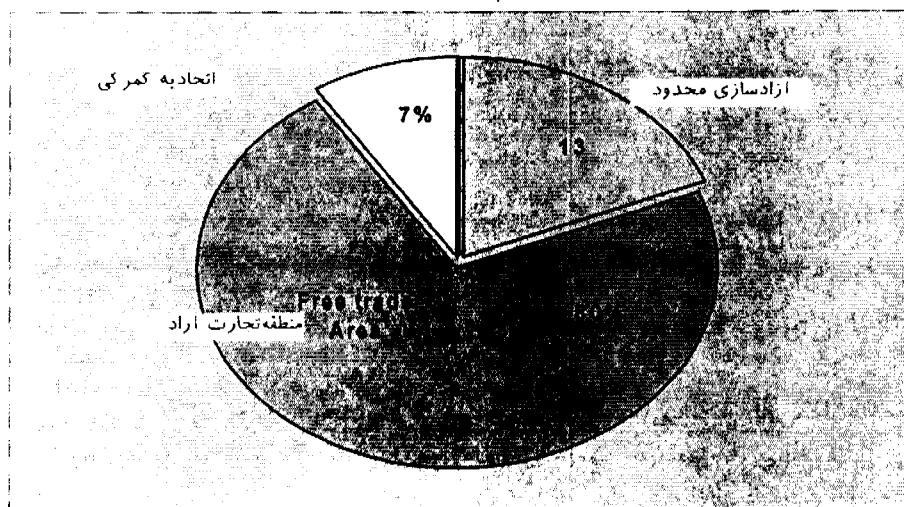
* **اتحادیه اقتصادی (Economic Union)** - اتحادیه اقتصادی، بازار مشترکی است که هماهنگ‌سازی سیاست‌های مشخص اقتصادی به ویژه سیاست‌های اقتصادی کلان و قانون‌گذاری را مجاز می‌داند.

نگاهی به موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای جهان

دهه ۱۹۹۰ دهه فعال و پرباری برای ترنیبات تجارت منطقه‌ای محسوب می‌شود. تعداد موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای که تاکنون مورد مذاکره طرف‌های تجاری قرار گرفته‌است به طور تصاعدی افزایش یافته و همچنین قلمرو و دسترسی جغرافیایی آن‌ها نیز طی این سال‌ها بسط و گسترش یافته‌است. این روند بخصوص پس از اتمام دور اروگوئه و تشکیل سازمان تجارت جهانی افزایش یافت به طوری که آمار دو سال آخر دهه ۹۰ بیشترین رشد در این زمینه را نشان می‌دهد.

کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی (و قبل از آن طرف‌های معاهدات گات) مطابق مقررات بایستی موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای را که به عضویت آن درآمده و یا تشکیل می‌دهند به این سازمان اعلام نمایند. تقریباً همه اعضای سازمان تجارت جهانی عضویت خود را (چه در موافقتنامه‌های جدیدالتاسیس و یا موافقتنامه‌های موجود (۱)) در یک یا چند موافقتنامه (برخی کشورها عضو ۱۰ موافقتنامه تجارت منطقه‌ای هستند) اعلام داشته‌اند. در حال حاضر مغولستان تنها کشوری است که عضو هیچ موافقتنامه تجارت منطقه‌ای نمی‌باشد. تا ماه ژانویه سال ۲۰۰۵ بیش از ۲۵۰ موافقتنامه تجارت منطقه‌ای به گات و متعاقباً سازمان تجارت جهانی اعلام شده‌است (۲) که از این میان حدود ۱۶۰ مورد در حال حاضر لازم‌الاجراست

نمودار (۲): انواع موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای که تا نوامبر ۲۰۰۴ لازم‌الاجرا بوده‌اند

Source: WTO Secretariat

نسبت به اعضای خارج از آن ترتیبات برقرار نماید، مطابق مقررات سازمان تجارت جهانی از اصول اولیه‌ای نظیر اصل عدم تبعیض مذکور در ماده اول گات و ماده ۲ موافقتنامه عمومی تجارت خدمات (گاتس) فاصله می‌گیرد. با این وجود اعضای سازمان تجارت جهانی مجازاند تا در ترتیبات تجاری منطقه‌ای تحت شرایط مندرج در مجموعه مقررات سازمان در دو حوزه کالا و خدمات به شرح زیر مشارکت نمایند.

حوزه کالا

الف) ماده ۲۴ گات ۱۹۹۴

ب) تفاهم‌نامه تفسیر ماده ۲۴

ج) شرط توانمندسازی^(۱۵) (تصمیم در مورد رفتار متفاوت و مطلوب‌تر، رفتار متقابل و مشارکت کامل کشورهای در حال توسعه، ۲۸ نوامبر ۱۹۷۹)

مطابق ماده ۲۴ گات ۱۹۹۴، اعضای سازمان می‌توانند اتحادیه گمرکی، مناطق تجارت آزاد و موافقتنامه‌های موقت ایجاد نمایند با این شرط که ترتیبات مزبور، تجارت بین طرف‌های متعاقد را بدون افزایش موانع تجاری فراروی کشور ثالث تسهیل نماید. به عبارت دیگر مطابق بند ۵ این ماده، حقوق و دیگر مقررات تجاری که به هنگام تأسیس یک اتحادیه گمرکی از سوی سرزمین‌های تشکیل دهنده وضع می‌گردد و یا در زمان ایجاد منطقه تجارت آزاد آن را حفظ می‌کنند در مجموع بیشتر یا محدود کننده‌تر از حدود کلی حقوق و مقررات تجاری پیش از تشکیل آن اتحادیه گمرکی یا منطقه تجارت آزاد نباشد. همچنین در این بند اشاره شده است که تشکیل اتحادیه‌های گمرکی و یا مناطق تجارت آزاد بایستی ظرف مدت معقول انجام پذیرد.

تفاهم‌نامه تفسیر ماده ۲۴ گات برخی ابهامات موجود در این ماده را رفع

تعرفه‌های خود را در برابر طرف ثالث بالا نگه می‌دارد و کاهش نمی‌دهد. مذاکرات تأسیس اتحادیه گمرکی که تعرفه مشترک خارجی ایجاد می‌کند و هماهنگ‌سازی سیاست تجاری را دربر دارد اغلب سال‌ها به طول می‌انجامد و مراحل اجرایی طولی‌مدتی دارد.

موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای آرایش متفاوتی دارند و بخصوص با هم‌پوشی که بین آن‌ها وجود دارد و همچنین وجود شبکه‌هایی از موافقتنامه‌های مزبور که داخل و بین قاره‌ها را در سطوح منطقه‌ای متصل می‌نماید^(۱۲) به طور فزاینده‌ای پیچیده شده‌اند.

ساده‌ترین شکل این موافقتنامه‌ها، موافقتنامه‌های دوجانبه‌ای است که بین دو طرف متعاقد شکل می‌گیرد که حدود ۸۰ درصد کل موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای لازم‌الاجرای فعلی و بیش از ۶۰ درصد موافقتنامه‌های تحت مذاکره^(۱۳) را در بر می‌گیرد. انواع پیچیده‌تر آن، موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای بین چند طرف (چندگانه) و یا موافقتنامه‌هایی که یک طرف آن، خود یک موافقتنامه تجارت منطقه‌ای می‌باشد. ظهور انواع جدیدی از این موافقتنامه‌ها، موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای است که با یکدیگر یک موافقتنامه جدید تجارت منطقه‌ای ایجاد می‌کنند. این نوع از موافقتنامه‌ها از پیشرفته‌ترین موارد است که در ۵ سال آینده ظهور خواهند یافت.^(۱۴) در حال حاضر هیچ موافقتنامه‌ای با این ویژگی عملاً وجود ندارد اما چندین مورد آن در حال مذاکره است و انتظار می‌رود که روند شکل‌گیری آن در سال‌های آینده شدت یابد. این روند جدیدی است که نشانگر ادغام فزاینده ترتیبات تجارت منطقه‌ای قوی‌تری می‌باشد.

منطقه‌گرایی و مقررات سازمان تجارت جهانی

پس از آنکه هر عضو از اعضای سازمان تجارت جهانی وارد یک ترتیب تجاری منطقه‌ای شود و با شرکای جدید خود رفتار تجاری مطلوب‌تری

می‌نماید به طوری که در توضیح «حدود کلی حقوق و مقررات تجاری» ارزیابی حقوق و هزینه‌ها بر اساس یک ارزیابی کلی متوسط موزون میزان‌های تعرفه و حقوق گمرکی وصول شده مبتنی خواهد بود. همچنین «مدت معقول» در موارد استثنائی می‌تواند از ۱۰ سال تجاوز نماید و در شرایط عادی مدت معقول برای تبدیل موافقتنامه‌های موقت به اتحادیه گمرکی یا مناطق تجارت آزاد حداکثر ۱۰ سال می‌باشد.

کشورهای در حال توسعه مطابق تصمیم در مورد رفتار متفاوت ویژه، رفتار متقابل و مشارکت کامل کشورهای در حال توسعه مورخ ۲۸ نوامبر ۱۹۷۹ که به شرط توانمند سازی نیز معروف است، قادراند بدون در نظر گرفتن شرایط مندرج در ماده ۲۴ گات، اتحادیه گمرکی یا منطقه تجارت آزاد و یا هر گونه ترتیبات منطقه‌ای دیگر تشکیل دهند. به عبارت دیگر مطابق این شرط کشورهای در حال توسعه قادر خواهند بود مابین خود تعرفه وضع نمایند که از آنچه برای کشورهای ثالث غیر عضو وضع کرده‌اند پایین‌تر باشد و یا به جای حذف تعرفه‌ها، اقدام به کاهش تعرفه نمایند و یا تعرفه تعداد محدودی از کالاها را کاهش دهند. نمونه بارز آن اتحادیه گمرکی مرکوسور است که تحت شرط توانمندسازی و نه ماده ۲۴ گات ۱۹۹۴ تشکیل و به سازمان تجارت جهانی اعلام شده است.

حوزه خدمات

در حوزه خدمات نیز ماده ۵ موافقتنامه عمومی تجارت خدمات (گاتس) تحت عنوان یکپارچگی اقتصادی همانند ماده ۲۴ گات ۱۹۹۴ ترتیبات تجاری منطقه‌ای (که در موافقتنامه مزبور به «موافقتنامه آزادسازی تجارت خدمات» تعبیر شده است) را مجاز می‌داند با این تفاوت که به جای استفاده از عبارت منطقه تجارت آزاد و یا اتحادیه گمرکی از عبارت «یکپارچگی اقتصادی» استفاده می‌کند که بیانگر حوزه شمول گسترده‌تر تجارت خدمات است به طوری که صرفاً محدود به تجارت مرزی نمی‌شود و سه شیوه دیگر

تجارت خدمات به شرح زیر را نیز شامل می‌شود:
الف) انتقال مصرف کننده خدمات به سمت محل عرضه خدمات (مصرف در خارج)

ب) فروش خدمات توسط شرکت‌های تجاری یک عضو در سرزمین عضو دیگر (حضور تجاری)

ج) جابجایی موقت عرضه کننده خدمات یک عضو به سرزمین عضو دیگر برای ارائه خدمات (جابجایی اشخاص حقیقی)

ماده ۵ موافقتنامه خدمات همانند ماده ۲۴ گات ۱۹۹۴ انعقاد موافقتنامه‌های یکپارچگی اقتصادی بین اعضا را منوط به سه شرط می‌نماید، که ذیلاً به آن‌ها اشاره می‌شود:

۱- این موافقتنامه‌ها بایستی پوشش بخشی قابل توجهی داشته باشند. این شرط بر حسب تعداد بخش‌ها، حجم تجارت متأثر از موافقتنامه و شیوه‌های عرضه، تشخیص داده می‌شود و به منظور تحقق این شرط، موافقتنامه‌ها نباید از پیش هیچ شیوه عرضه‌ای را مستثنی کنند.

۲- این موافقتنامه‌ها بایستی عدم وجود یا حذف اساسی همه تبعیضات (که به اقدامات مرتبط با نقض رفتار ملی تعریف می‌شود) بین یا میان طرف‌های موافقتنامه در بخش‌های مربوط به تعهدات چند جانبه را از طریق حذف اقدامات تبعیض آمیز موجود و یا ممنوع ساختن اقدامات تبعیض آمیز تر یا اقدامات تبعیض آمیز جدید در زمان لازم‌الاجرا شدن آن و یا براساس یک چارچوب زمانی معقول، مقرر دارد.

۳- این موافقتنامه‌ها بایستی منجر به ایجاد موانع تجاری و سرمایه‌گذاری بیشتری فراروی طرف‌های ثالث (غیر عضو در موافقتنامه یکپارچگی) گردند. به عبارت دیگر مطابق بند ۴ ماده ۵ موافقتنامه خدمات، ایجاد موافقتنامه‌های یکپارچگی اقتصادی سطح کلی موانع موجود فراراه تجارت خدمات در بخش‌ها یا زیربخش‌ها را در قیاس با سطحی که قبل از چنین موافقتنامه‌ای اعمال می‌شد افزایش نخواهد داد.

جدول (۱)- وضعیت موافقتنامه‌های اعلام شده به GATT / WTO مه ۲۰۰۴

جمع کل	موافقتنامه‌های جدید التاسیس	الحاق به موافقتنامه‌های موجود	های تجارت آزاد)
۱۰۱	۹۷	۴	
۱۲	۷	۵	ماده ۲۴ گات (اتحادیه گمرکی)
۲۱	۲۰	۱	شرط توانمند سازی
۲۹	۲۷	۲	ماده ۵ موافقتنامه عمومی تجارت خدمات
۱۶۳	۱۳۹	۱۱	جمع کل

منبع: برگرفته از اطلاعات رسمی سایت سازمان جهانی تجارت، ژانویه ۲۰۰۵

در مواردی که کشورهای در حال توسعه طرف چنین موافقتنامه‌هایی باشند، با توجه به سطح توسعه این کشورها انعطاف‌هایی در خصوص شرایط فوق‌الاشعار اعم از کلی یا در بخش‌ها و زیربخش‌های خاص خدمات معمول خواهد شد.

در جدول (۱) موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای که تا مه ۲۰۰۴ به سازمان تجارت جهانی و سلف آن گات اعلام شده آمده است.

کمیته موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای

در فوریه ۱۹۹۶، شورای عمومی سازمان تجارت جهانی کمیته موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای را به منظور بررسی تک تک موافقتنامه‌های منطقه‌ای و مطالعه تأثیرات فراگیر (کلی) این موافقتنامه‌ها بر نظام تجاری چند جانبه و همچنین روابط بین موافقتنامه‌ها تأسیس کرد. در خصوص وظیفه بررسی و مطالعه موافقتنامه‌ها توسط کمیته موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای، در صورتیکه موافقتنامه‌ای تحت شرایط ماده ۲۴ گات به شورای تجارت کالا اعلام شده باشد برای بررسی به این کمیته ارجاع داده خواهد شد و در صورتی که تحت شرط توانمندسازی به کمیته تجارت و توسعه گات اعلام شده باشد معمولاً در همین کمیته مورد بحث قرار می‌گیرد و عموماً نیازی به بررسی و مطالعه عمیق در کمیته موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای ندارد، اما در صورتی که این موافقتنامه‌ها تحت شرایط ماده ۵ موافقتنامه تجارت خدمات به شورای تجارت خدمات سازمان تجارت جهانی اعلام شده باشد تصمیم در مورد ارجاع موافقتنامه مزبور برای بررسی به کمیته موافقتنامه تجارت منطقه‌ای با این شورا خواهد بود و برخلاف موافقتنامه‌های اعلام شده تحت شرایط ماده ۲۴ گات ۱۹۹۴، بررسی آن‌ها از سوی این کمیته اختیاری است و نه اجباری.

بررسی یک موافقتنامه بر اساس واقعیات در این کمیته دو هدف دارد.

۱- موجب تضمین شفافیت این موافقتنامه‌ها می‌گردد؛ و

۲- به اعضا امکان ارزیابی موافقتنامه‌ها از لحاظ انطباق با قواعد سازمان تجارت جهانی را می‌دهد.

بررسی موافقتنامه‌ها بر اساس اطلاعات دریافتی از پاسخ‌های مکتوب به سوالات مکتوب اعضای سازمان تجارت جهانی یا از طریق جواب‌های شفاهی به سوالات مطروحه در جلسات کمیته موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای انجام می‌شود. پس از پایان بررسی یک موافقتنامه بر اساس واقعیات، دبیرخانه پیش‌نویس گزارش بررسی را تهیه می‌کند و پس از مشورت‌های لازم و موافقت کمیته با گزارش مزبور، به یکی از ارکان سه‌گانه مذکور در بالا برای تصویب نهایی ارجاع می‌شود.

دو وظیفه دیگر این کمیته این است که نحوه گزارش‌دهی در خصوص طرز کار یک موافقتنامه را بررسی کند و همچنین رویه‌هایی برای تسهیل و بهبود فرآیند بررسی یک موافقتنامه تدوین نماید.

همچنین کمیته موافقت کرده است که موضوعات فراگیر (کلی) را از طرق زیر مورد بررسی قرار دهد:

۱- تجزیه و تحلیل حقوقی مفاد مقررات سازمان تجارت جهانی در ارتباط با ترتیبات تجارت منطقه‌ای؛

۲- مقایسه افقی ترتیبات تجاری منطقه‌ای به طوری که یک موضوع

خاص (مثل استانداردها) در چند موافقتنامه مورد مقایسه قرار گیرد؛ و
۳- بحث و تبادل نظر در خصوص زمینه‌ها و جنبه‌های اقتصادی ترتیبات تجارت منطقه‌ای.

دور دوحه و موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای

سازمان تجارت جهانی ترویج توسعه اقتصادی را از طریق موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای به رسمیت شناخته است، با این وجود مقررات و رویه‌های مربوطه فاقد روشنی لازم است و تحقق عملی آن به ویژه از جهت ارزیابی و مطابقت این موافقتنامه‌ها با نظامات و مقررات مربوطه دشوار بوده و کمیته موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای نیز قادر نمی‌باشد تا وظایف محوله خود را در خصوص بررسی و نظارت بر اجرای این موافقتنامه‌ها به درستی انجام دهد.

به منظور رفع این کاستی، کنفرانس وزیران سازمان تجارت جهانی در نشست دوحه با انجام مذاکرات با هدف ایضاح و روشن‌سازی و بهبود در نظامات و مقررات و نیز رویه‌های موجود در سازمان تجارت جهانی در ارتباط با موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای موافقت کرد. این مذاکرات در چارچوب جدول زمانبندی مذاکرات دور دوحه انجام می‌گیرد به طوری که آغاز مذاکرات اول ژانویه ۲۰۰۲ و مهلت پایان مذاکرات اول ژانویه ۲۰۰۵ تعیین شده است. در پنجمین اجلاس وزرای سازمان تجارت جهانی که در سپتامبر سال ۲۰۰۳ در مکزیک برگزار خواهد شد گزارشی از نحوه پیشرفت مذاکرات مذکور ارائه می‌گردد.

در جهت عملی کردن این تصمیم کشور استرالیا پیشنهاد داده است تا اقدامات عملی در دو زمینه موضوعات مربوط به روش کار و موضوعات فراگیر انجام شود که شامل افزایش کارایی و اثر بخشی کمیته موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای، موضوعات خاص مرتبط با مقررات سازمان تجارت جهانی در ارتباط با این موافقتنامه‌ها که نیازمند بررسی و ایضاح و سایر موضوعات عمومی می‌باشد. پیشنهاد استرالیا به عنوان مبنای مذاکرات در این زمینه با استقبال اعضا روبرو شده است. لازم به ذکر است که تا کنون کشورهای ترکیه، شیلی و اتحادیه اروپا نیز پیشنهادهایی در این زمینه ارائه کرده‌اند.

توصیه‌هایی برای اتخاذ سیاست منطقه‌گرایی

رشد بی‌سابقه بلوک‌های تجاری منطقه‌ای یکی از روندهای مهم بین‌المللی طی سال‌های گذشته بوده به طوری که در حال حاضر تقریباً همه کشورهای جهان عضو یک یا چند موافقتنامه تجارت منطقه‌ای هستند. علاوه بر این، طی دهه گذشته این موافقتنامه‌ها شاهد تحولات کیفی مهمی هم بوده‌اند. حرکت از مدل منطقه‌گرایی محدود و بسته به سمت منطقه‌گرایی باز و نگاه برون‌گرایانه به این پدیده، عبور از رویکرد سنتی کاهش تعرفه‌ها به رویکرد کاهش سایر موانع تجاری (ظهور پدیده منطقه‌گرایی عمیق) و بالاخره همکاری و نگرانی کشورهای شمال - جنوب در قالب موافقتنامه‌های منطقه‌ای مهمترین تحولات کیفی در این حوزه به حساب می‌آیند.

تغییر و تحولات مذکور بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی را بر آن داشته است تا با توجه به شرایط جدید نگاهی دوباره به این پدیده بیندازند و این بار

فهرست موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای که تا ژانویه ۲۰۰۵

به گات و سپس سازمان جهانی تجارت اعلام شده‌است

ردیف	موافقتنامه	تاریخ اجرا	نوع موافقتنامه
۱	گسترش اتحادیه اروپا (الحاق ده عضو جدید)	مه ۲۰۰۴	الحاق به اتحادیه گمرکی
۲	الحاق اتریش، فنلاند و سوئد به جامعه اروپا	ژانویه ۱۹۹۵	الحاق به اتحادیه گمرکی
۳	الحاق پرتغال و اسپانیا به جامعه اروپا	ژانویه ۱۹۸۶	الحاق به اتحادیه گمرکی
۴	الحاق یونان به جامعه اروپا	ژانویه ۱۹۸۱	الحاق به اتحادیه گمرکی
۵	الحاق دانمارک، ایرلند و انگلیس به جامعه اروپا	ژانویه ۱۹۷۳	الحاق به اتحادیه گمرکی
۶	الحاق کرواسی به موافقتنامه تجارت آزاد اروپای مرکزی	مارس ۲۰۰۳	الحاق به موافقتنامه تجارت آزاد
۷	الحاق بلغارستان به موافقتنامه تجارت آزاد اروپای مرکزی	ژانویه ۱۹۹۹	الحاق به موافقتنامه تجارت آزاد
۸	الحاق رومانی به موافقتنامه تجارت آزاد اروپای مرکزی	ژوئیه ۱۹۹۷	الحاق به موافقتنامه تجارت آزاد
۹	الحاق ایسلند به اتحادیه تجارت آزاد اروپا	مارس ۱۹۷۰	الحاق به موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰	الحاق چین به موافقتنامه بانکوک	ژانویه ۲۰۰۲	الحاق به موافقتنامه تجارت ترجیحی
۱۱	گسترش اتحادیه اروپا (الحاق ده عضو جدید)	مه ۲۰۰۴	الحاق به موافقتنامه خدمات
۱۲	الحاق اتریش، فنلاند و سوئد به جامعه اروپا	ژانویه ۱۹۹۵	الحاق به موافقتنامه خدمات
۱۳	اتحادیه اقتصادی شرق آسیا	اکتبر ۱۹۹۷	اتحادیه گمرکی
۱۴	جامعه اروپا - آندورا	ژوئیه ۱۹۹۱	اتحادیه گمرکی
۱۵	جامعه اروپا - ترکیه	ژانویه ۱۹۹۶	اتحادیه گمرکی
۱۶	مرکوسور	نوامبر ۱۹۹۱	اتحادیه گمرکی (بر اساس شرط توانمند سازی)
۱۷	جامعه کشورهای حوزه کارائیب	اوت ۱۹۷۳	اتحادیه گمرکی
۱۸	بازار مشترک امریکای مرکزی	اکتبر ۱۹۶۱	اتحادیه گمرکی
۱۹	جامعه اروپا (بیمان رم)	ژانویه ۱۹۵۸	اتحادیه گمرکی
۲۰	تایلند - استرالیا	ژانویه ۲۰۰۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۱	ایالات متحده آمریکا - استرالیا	ژانویه ۲۰۰۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۲	آلبانی - مولداوی	نوامبر ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۳	آلبانی - مقدونیه	ژوئیه ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۴	آلبانی - بوسنی و هرزگوین	-	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۵	آلبانی - رومانی	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۶	شیلی - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	-	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۷	آلبانی - صربستان و مونتنگرو	سپتامبر ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۲۸	سازگ	سپتامبر ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد

ردیف	موافقتنامه	تاریخ اجرا	نوع موافقتنامه
۲۹	ارمنستان - ترکمنستان	ژوئیه ۱۹۹۶	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۰	ارمنستان - فدراسیون روسیه	مارس ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۱	ارمنستان - مولداوی	دسامبر ۱۹۹۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۲	ارمنستان - قزاقستان	دسامبر ۲۰۰۱	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۳	ارمنستان - اوکراین	دسامبر ۱۹۹۶	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۴	جمهوری کره - شیلی	آوریل ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۵	آلبانی - کوزوو	اکتبر ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۶	آلبانی - بلغارستان	سپتامبر ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۷	کرواسی - آلبانی	ژوئن ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۸	شیلی - السالوادور	ژوئن ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۳۹	جامعه اروپا - شیلی	فوریه ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۰	چین - ماکائوی چین	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۱	چین - هنگ کنگ چین	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۲	سنگاپور - آمریکا	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۳	شیلی - آمریکا	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۴	هند - سریلانکا	دسامبر ۲۰۰۱ (بر اساس شرط توانمند سازی)	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۵	شیلی - کاستاریکا	فوریه ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۶	ایالات متحده - اردن	دسامبر ۲۰۰۱	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۷	اردن - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژانویه ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۸	کرواسی - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژانویه ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۴۹	جامعه اروپا - مقدونیه	ژوئن ۲۰۰۱	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۰	سنگاپور - زلاند نو	ژانویه ۲۰۰۱	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۱	مکزیک - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژوئیه ۲۰۰۱	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۲	مکزیک - شیلی	اوت ۱۹۹۹	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۳	مکزیک - اسرائیل	ژوئیه ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۴	گرجستان - ارمنستان	نوامبر ۱۹۹۸	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۵	گرجستان - آذربایجان	ژوئیه ۱۹۹۶	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۶	گرجستان - قزاقستان	ژوئیه ۱۹۹۹	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۷	گرجستان - فدراسیون روسیه	می ۱۹۹۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۸	گرجستان - ترکمنستان	ژانویه ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۵۹	گرجستان - اوکراین	ژوئن ۱۹۹۶	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۰	مقدونیه - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژانویه ۲۰۰۱	موافقتنامه تجارت آزاد

ردیف	موافقتنامه	تاریخ اجرا	نوع موافقتنامه
۶۱	ترکیه - مقدونیه	سپتامبر ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۲	جمهوری قرقیزستان - ارمنستان	اکتبر ۱۹۹۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۳	آفریقای جنوبی - جامعه اروپا	ژانویه ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۴	جامعه اروپا - مراکش	مارس ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۵	جامعه اروپا - اسرائیل	ژوئن ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۶	جامعه اروپا - مکزیک	ژوئیه ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۷	مراکش - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	دسامبر ۱۹۹۹	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۸	بلغارستان - مقدونیه	ژانویه ۲۰۰۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۶۹	جامعه کشورهای مستقل مشترک المنافع	دسامبر ۱۹۹۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۰	جمهوری قرقیزستان - قزاقستان	نوامبر ۱۹۹۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۱	دولت فلسطین - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژوئیه ۱۹۹۹	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۲	مولداوی - جمهوری قرقیزستان	نوامبر ۱۹۹۶	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۳	فدراسیون روسیه - جمهوری قرقیزستان	آوریل ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۴	اوکراین - جمهوری قرقیزستان	ژانویه ۱۹۹۸	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۵	ازبکستان - جمهوری قرقیزستان	مارس ۱۹۹۸	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۶	بلغارستان - ترکیه	ژانویه ۱۹۹۹	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۷	جامعه اروپا - تونس	مارس ۱۹۹۸	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۸	ترکیه - اسرائیل	می ۱۹۹۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۷۹	ترکیه - رومانی	فوریه ۱۹۹۸	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۰	رومانی - مولداوی	ژانویه ۱۹۹۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۱	شیلی - کانادا	ژوئیه ۱۹۹۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۲	جامعه اروپا - دولت فلسطین	ژوئیه ۱۹۹۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۳	جامعه اروپا - جزایر فارو	ژانویه ۱۹۹۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۴	کانادا - اسرائیل	ژانویه ۱۹۹۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۵	نروژ - جزائر فارو	ژوئیه ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۶	سوئیس - جزائر فارو	مارس ۱۹۹۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۷	ایسلند - جزائر فارو	ژوئیه ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۸	جامعه اروپا - بلغارستان	دسامبر ۱۹۹۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۸۹	جامعه اروپا - رومانی	می ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۰	موافقتنامه تجارت آزاد - اروپای مرکزی	مارس ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۱	بلغارستان - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژوئیه ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۲	رومانی - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	می ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد شمال آمریکا	ژانویه ۱۹۹۴	موافقتنامه تجارت آزاد

ردیف	موافقتنامه	تاریخ اجرا	نوع موافقتنامه
	(نفتا)		
۹۴	اسرائیل - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژانویه ۱۹۹۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۵	ترکیه - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	آوریل ۱۹۹۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۶	ایالات متحده - اسرائیل	اوت ۱۹۸۵	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۷	موافقتنامه روابط اقتصادی نزدیکتر	ژانویه ۱۹۸۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۸	جامعه اروپا - مصر	اکتبر ۲۰۰۴	موافقتنامه تجارت آزاد
۹۹	جامعه اروپا - اردن	مه ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۰	جامعه اروپا - لبنان	مارس ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۱	جامعه اروپا - سوریه	ژوئیه ۱۹۷۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۲	موافقتنامه روابط تجاری استرالیا - گینه نو	فوریه ۱۹۷۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۳	جامعه اروپا - الجزایر	ژوئیه ۱۹۷۷	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۴	جامعه اروپا - نروژ	ژوئیه ۱۹۷۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۵	جامعه اروپا - ایسلند	آوریل ۱۹۷۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۶	جامعه اروپا - سوئیس و لیختن اشتاین	ژانویه ۱۹۷۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۷	جامعه اروپا - کشورها و سرزمین های ماوراء بحار	ژانویه ۱۹۷۱	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۸	اتحادیه تجارت آزاد اروپا (کنوانسیون استکهلم)	می ۱۹۶۰	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۰۹	کرواسی - اسلونی	ژانویه ۱۹۹۸	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۰	بلغارستان - اسرائیل	ژانویه ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۱	اتحادیه تجارت آزاد اروپا - سنگاپور	ژانویه ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۲	کانادا - کاستاریکا	نوامبر ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۳	جامعه اروپا - کرواسی	مارس ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۴	ژاپن - سنگاپور	نوامبر ۲۰۰۲	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۵	استرالیا - سنگاپور	ژوئیه ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۶	ترکیه - کرواسی	ژوئیه ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۷	ترکیه - بوسنی و هرزگوین	ژوئیه ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۸	کرواسی - بوسنی و هرزگوین	ژانویه ۲۰۰۳	موافقتنامه تجارت آزاد
۱۱۹	همکاری شرق آفریقا	ژوئیه ۲۰۰۰	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۰	اتحادیه اقتصادی و پولی آفریقای مرکزی	ژوئن ۱۹۹۹	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۱	اتحادیه پولی و اقتصادی غرب آفریقا	ژانویه ۲۰۰۰	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۲	گروه کشورهای ملاتری (فیجی، گینه نو، وانواتو، جزائر سلیمان)	ژوئیه ۱۹۹۳	موافقت نامه تجارت ترجیحی

ردیف	موافقتنامه	تاریخ اجرا	نوع موافقتنامه
۱۲۳	بازار مشترک شرق و جنوب آفریقا	دسامبر ۱۹۹۴	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۴	منطقه تجارت ترجیحی جنوب آسیا	دسامبر ۱۹۹۵	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۵	منطقه تجارت آزاد کشورهای عربی	ژانویه ۱۹۹۲	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۶	جامعه آند	می ۱۹۸۸	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۷	سازمان همکاریهای اقتصادی (اگو)	در دسترس نیست	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۸	لانوس - تایلند	ژوئن ۱۹۹۱	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۲۹	شورای همکاری خلیج فارس	در دسترس نیست	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۰	اتحادیه یکپارچگی امریکای لاتین	مارس ۱۹۸۱	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۱	همکاریهای اقتصادی و تجاری منطقه جنوب اقیانوس آرام	ژانویه ۱۹۸۱	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۲	موافقتنامه بانکوک	ژوئن ۱۹۷۶	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۳	نظام جهانی ترجیحات تجاری	آوریل ۱۹۸۹	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۴	پروتکل مربوط به مذاکرات تجاری بین کشورهای در حال توسعه	فوریه ۱۹۷۳	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۵	موافقتنامه سه جانبه (مصر، هند، یوگسلاوی)	آوریل ۱۹۶۸	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۶	آسه آن - چین	ژوئیه ۲۰۰۳	موافقت نامه تجارت ترجیحی
۱۳۷	تایلند-استرالیا	ژانویه ۲۰۰۵	موافقتنامه خدمات
۱۳۸	ایالات متحده آمریکا-استرالیا	ژانویه ۲۰۰۵	موافقتنامه خدمات
۱۳۹	شیلی - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	-	موافقتنامه خدمات
۱۴۰	چین - ماکائوی چین	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه خدمات
۱۴۱	چین - هنگ کنگ چین	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه خدمات
۱۴۲	سنگاپور- امریکا	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه خدمات
۱۴۳	شیلی - امریکا	ژانویه ۲۰۰۴	موافقتنامه خدمات
۱۴۴	جمهوری کره - شیلی	آوریل ۲۰۰۴	موافقتنامه خدمات
۱۴۵	شیلی - السالوادور	ژوئن ۲۰۰۲	موافقتنامه خدمات
۱۴۶	جامعه کشورهای حوزه دریای کارائیب	ژوئیه ۱۹۹۷	موافقتنامه خدمات
۱۴۷	اتحادیه تجارت آزاد اروپا-سنگاپور	ژانویه ۲۰۰۳	موافقتنامه خدمات
۱۴۸	اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژوئن ۲۰۰۲	موافقتنامه خدمات
۱۴۹	ایالات متحده- اردن	دسامبر ۲۰۰۱	موافقتنامه خدمات
۱۵۰	ژاپن - سنگاپور	نوامبر ۲۰۰۲	موافقتنامه خدمات

۱- ترتیبات یکپارچگی منطقه‌ای را به عنوان ابزار سیاستی حامی رقابت و با تأکید بر گنجاندن قوانین و مقرراتی که موجب تقویت رقابت بیشتر در بازارهای داخلی می‌گردد مورد استفاده قرار دهید.

۲- ترتیبات منطقه‌ای شمال - جنوب بر ترتیبات جنوب- جنوب ارجحیت دارند چرا که تجربه نشان داده است شرکای تجاری با درآمد بالا احتمالاً منافع اقتصادی بیشتری نسبت به شرکای تجاری فقیر ایجاد می‌نمایند.

۳- کسب اعتبار مستلزم شفافیت است. ترتیبات یکپارچگی منطقه‌ای

آن را با تأکید بر مقتضیات کشورهای در حال توسعه و اتکای بیشتر به شواهد تجربی نسبت به گذشته تجزیه و تحلیل نمایند. از سوی دیگر چون کشورهای در حال توسعه طی این سال‌ها به این پدیده به عنوان ابزاری برای توسعه نگر بسته‌اند لذا اثر بخشی این ابزار به شدت مورد توجه و ارزیابی واقع شده است. همچنین از آنجا که منطقه‌گرایی بخشی از روند تحولات اقتصادی جهانی است بررسی آثار آن بر کشورهای در حال توسعه لازم و ضروری بنظر می‌رسد اما با این وجود برای اتخاذ سیاست در این زمینه می‌توان به نکات زیر توجه داشت:

ردیف	موافقتنامه	تاریخ اجرا	نوع موافقتنامه
۱۵۱	جامعه اروپا - مکزیک	مارس ۲۰۰۱	موافقتنامه خدمات
۱۵۲	شیلی - کاستاریکا	فوریه ۲۰۰۲	موافقتنامه خدمات
۱۵۳	استرالیا - سنگاپور	ژوئیه ۲۰۰۳	موافقتنامه خدمات
۱۵۴	سنگاپور - زلاندنو	ژانویه ۲۰۰۱	موافقتنامه خدمات
۱۵۵	مکزیک - اتحادیه تجارت آزاد اروپا	ژوئیه ۲۰۰۱	موافقتنامه خدمات
۱۵۶	شیلی - مکزیک	اوت ۱۹۹۹	موافقتنامه خدمات
۱۵۷	شیلی - کانادا	ژوئیه ۱۹۹۷	موافقتنامه خدمات
۱۵۸	جامعه اروپا - بلغارستان	فوریه ۱۹۹۵	موافقتنامه خدمات
۱۵۹	جامعه اروپا - رومانی	فوریه ۱۹۹۵	موافقتنامه خدمات
۱۶۰	منطقه اقتصادی اروپا	ژانویه ۱۹۹۴	موافقتنامه خدمات
۱۶۱	موافقتنامه روابط اقتصادی نزدیکتر	ژانویه ۱۹۸۹	موافقتنامه خدمات
۱۶۲	جامعه اروپا (پیمان رم)	ژانویه ۱۹۵۸	موافقتنامه خدمات
۱۶۳	موافقتنامه تجارت آزاد شمال آمریکا (نفتا)	آوریل ۱۹۹۴	موافقتنامه خدمات

منبع: برگرفته از اطلاعات رسمی سایت سازمان جهانی تجارت، ژانویه ۲۰۰۵

نام اختصاری موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای

ردیف	نام فارسی	نام انگلیسی	مخفف انگلیسی
۱	منطقه تجارت آزاد آسه آن	ASEAN Free Trade Area	AFTA
۲	منطقه تجارت آزاد بالتیک	Baltic Free Trade Area	BAFTA
۳	موافقتنامه بانکوک	Bangkok Agreement	BANGKOK
۴	بازار مشترک آمریکای مرکزی	Central American Community	CACM
۵	جامعه آند	Andean Community	CAN
۶	جامعه کشورهای حوزه دریای کارائیب	Caribbean Community	CARICOM

CEFTA	Central European Free Trade Agreement	موافقتنامه تجارت آزاد اروپای مرکزی	۷
CEMAC	Central European Economic and Monetary Union	اتحادیه پولی و اقتصادی اروپای مرکزی	۸
CER	Closer Economic Relations Agreement	موافقتنامه روابط اقتصادی نزدیکتر	۹
CIS	Commonwealth of Independent States	جامعه کشورهای مستقل مشترک المنافع	۱۰
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa	بازار مشترک شرق و جنوب آفریقا	۱۱
EAC	East African Community	جامعه شرق آفریقا	۱۲
EAEC	East Asia Economic Caucus	نشست اقتصادی شرق آسیا	۱۳
EEA	European Economic Area	منطقه اقتصادی اروپا	۱۴
EC	European Communities	جامعه اروپا	۱۵
ECO	Economic cooperation Organization	سازمان همکاریهای اقتصادی (اكو)	۱۶
EFTA	European Free Trade Association	اتحادیه تجارت آزاد اروپا	۱۷
GCC	Gulf Cooperation council	شورای همکاریهای خلیج فارس	۱۸
GSTP	Global System of Trade Preferences	نظام جهانی ترجیحات تجاری	۱۹
LAIA	Latin American Integration Association	اتحادیه یکپارچگی آمریکای لاتین	۲۰
MERCOSUR	Southern Common Market	بازار مشترک جنوب (مرکوسور)	۲۱
MSG	Melanesian Spearhead Group	گروه کشورهای ملانزی (شامل فیجی، گینه نو، وانواتو و جزایر سلیمان)	۲۲
NAFTA	North American Free Trade Agreement	موافقتنامه تجارت آزاد آمریکای شمالی (نفتا)	۲۳
PTN	Protocol relating to Trade Negotiations among Developing Countries	پروتکل مربوط به مذاکرات تجاری بین کشورهای در حال توسعه	۲۴
SAPTA (SARC)	South Asian Preferential Trade Area	منطقه تجارت ترجیحی جنوب آسیا	۲۵
SPARTECA	South Pacific Regional Trade and Economic Cooperation	همکاریهای اقتصادی و تجاری منطقه ای جنوب اقیانوس آرام	۲۶
TRIPARTITE	Tripartite Agreement (Egypt, India and Yugoslavia)	موافقتنامه سه جانبه هند، مصر و یوگسلاوی	۲۷
UEMOA	West African Economic and Monetary Union	اتحادیه پولی و اقتصادی غرب آفریقا	۲۸

منبع: برگرفته از اطلاعات رسمی سایت سازمان جهانی تجارت، ژانویه ۲۰۰۵

۶- اتحادیه اقتصادی شرق آسیا، جامعه کشورهای مستقل مشترک‌المنافع، منطقه تجارت ترجیحی جنوب آسیا، منطقه تجارت آزاد آسه آن، سازمان همکاری‌های اقتصادی، شورای همکاری خلیج فارس، موافقتنامه بانکوک،

۷- موافقتنامه روابط اقتصادی نزدیکتر، همکاری‌های اقتصادی و تجاری منطقه جنوب اقیانوس آرام، گروه کشورهای ملانزی

۸- نظام جهانی ترجیحات تجاری، پروتکل مربوط به مذاکرات تجاری بین کشورهای در حال توسعه و موافقتنامه سه جانبه هند، مصر و یوگسلاوی

9- Free Trade Agreement (FTA)

10- Partial Scope Agreement (PSA)

11- Customs Union (CU)

۱۲- موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای به طور فزاینده‌ای بین کشورهای غیر همجوار منعقد می‌شوند. اصطلاح «منطقه‌ای» ممکن است بزودی برای توصیف تعداد کثیری از موافقتنامه‌های ترجیحی بین منطقه‌ای که کشورها را در اطراف دنیا به هم متصل می‌نماید نامناسب باشد.

۱۳- وجود این تعداد زیاد از موافقتنامه‌های دوجانبه ناشی از اتخاذ استراتژیهای یکپارچگی منطقه‌ای «شعاع و مرکز» که هریک از رشته‌ها و یا شعاع‌ها ملزم به انعقاد یک موافقتنامه تجارت منطقه‌ای دوجانبه با مرکز هستند. نمونه بارز آن جامعه اروپا است که بعنوان مرکز با هریک از اعضای خود (شعاع‌ها) موافقتنامه تجارت منطقه‌ای دوجانبه امضاء کرده‌است (فرآیند همکاری مشترک اروپا - کشورهای مدیترانه)

۱۴- نمونه بارز آن روابط تجاری بین

SACU-SADC, CARICAM-CACM, EC-MERCOSUR است.

15- Enabling Clause

می‌تواند اعتبار اقتصادی و برنامه اصلاحات سیاسی اعضا را تقویت نماید اما در مجموع اگر صرفاً شامل مقررات و سازوکارهایی که به طور مستقیم بر سیاست‌های مورد علاقه اثر دارد باشد مطلوب است.

۴- فقط ترتیبات منطقه‌ای کارآمد می‌توانند به عنوان حمایت سیاسی مورد استفاده قرار گیرند. ترتیبات تجارت منطقه‌ای می‌توانند در حل مشکلات سیاسی کمک کنند اما اگر از لحاظ اقتصادی بی‌فایده و تفرقه افکن باشند می‌توانند اثرات معکوس برجای گذارند.

۵- همکاری‌های منطقه‌ای عموماً مستلزم ترجیحات تجاری نیستند. وجود و شیوع سرریزهای بین کشورها مستلزم همکاری بین کشورهای در حال توسعه در حوزه‌هایی مثل اصلاحات قانونی و تهیه زیرساخت‌هاست نه حوزه سیاست تجاری. معمولاً با این وجود این اهداف بایستی مستقل از تبعیض تجاری پیگیری شود.

۶- هزینه‌های معامله را در راه‌اندازی ترتیبات منطقه‌ای مد نظر داشته باشید. دولت‌ها باید به دقت هزینه‌های اجرا و معامله درگیر با انواع مختلف ترتیبات منطقه‌ای را در نظر بگیرند.

۷- ترتیبات منطقه‌ای می‌توانند تأثیرات منفی یا مثبت مالی داشته باشند. ابعاد مالی ترتیبات تجارت منطقه‌ای برای کشورهای که مالیات‌های تجاری بخش عمده‌ای از درآمد دولت را دارند مهم هستند.

۸- برای اطمینان از مفید بودن ترتیبات تجارت منطقه‌ای به سازمان تجارت جهانی متکی نباشید. کشورها نباید برای تضمین مفید بودن ترتیبات تجارت منطقه‌ای برای اعضای آن و کشورهای خارج آن به سازمان تجارت جهانی تکیه کنند. این سازمان برخی اشکال مخرب منطقه‌گرایی را ممنوع کرده اما نقش اصلی این سازمان در زمینه محدودسازی تأثیرات بالقوه منفی منطقه‌گرایی برای غیر اعضا، ابزاری برای پیگیری آزادسازی جهانی بر مبنای اصل عدم تبعیض محسوب می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
منابع:

پی نوشت‌ها:

1- Bernard M. Hoekman and Michel M. Kostecki, (2001). "The Political Economy of The World Trading System : (The WTO and Beyond)". Oxford University Press.

2- Bhagwati, J. (1993). "Regionalism and Multilateralism: An Overview." J. de Melo and A. Panagariya, eds. New Dimensions in Regional Integration. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

3- Boonekamp, C. (2003). "The Changing Landscape of RTAs". WTO Secretariat, Geneva.

4- Maurice Schiff, L. Alan Winters, Regional Integration and Development, Oxford University Press, World Bank, 2003.

۵- خبرنامه رویدادها و تحولات سازمان تجارت جهانی. شماره ۳۷ و ۳۸ (مرداد و شهریور ۱۳۸۱)

۶- پایگاه اینترنتی سازمان تجارت جهانی، بخش موافقتنامه‌های تجارت منطقه‌ای

۱- عضویت بلغارستان در موافقتنامه منطقه تجارت آزاد اروپای مرکزی نمونه‌ای از این موارد است.

۲- با توجه به الحاق ۱۰ کشور جدید به اتحادیه اروپا و لغو شدن کلیه موافقتنامه‌های تجاری دو جانبه این کشورها با این اتحادیه، بیش از ۵۰ موافقتنامه تجارت منطقه‌ای در سال ۲۰۰۴ لغو شد. بدین ترتیب تعداد موافقتنامه‌های اعلام شده به این سازمان از ۳۰۰ مورد به ۲۵۰ مورد کاهش یافت.

۳- جامعه اروپا، اتحادیه تجارت آزاد اروپا، منطقه تجارت آزاد بالتیک، موافقتنامه تجارت آزاد اروپای مرکزی، اتحادیه پولی و اقتصادی اروپای مرکزی و منطقه اقتصادی اروپا

۴- بازار مشترک آمریکای مرکزی، جامعه آند، جامعه کشورهای حوزه دریای کارائیب اتحادیه یکپارچگی آمریکای لاتین، بازار مشترک جنوب، موافقتنامه تجارت آزاد آمریکای شمالی

۵- بازار مشترک شرق و جنوب آفریقا، جامعه شرق آفریقا و اتحادیه پولی و اقتصادی غرب آفریقا